Халқ зиёлилари рўзномаси

Маърифат
معرفت
MARIFAT

1931 йил 4 июлдан чиқа бошлаган

1993 ЙИЛ 7 АПРЕЛЬ, ЧОРШАНБА

№ 24 (6535).
Баҳоси 5 сўм.

Ислом КАРИМОВ:

ЭНДИ БИЗ—ЎЗБЕК ВА ТУРК ХАЛҚЛАРИ АБАДИЙ БИРГАМИЗ!

4 АПРЕЛЬ. Туркия Республикаси Президенти Турғут Ўзол раҳбарлигидаги расмий давлат делегациясининг мамлакатимизга ташрифи давом этмоқда.

Мустақил диёримиз осмонида пайдо бўлган улкан «Боинг—737» тайёраси она заминимизга келиб қўнади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов меҳмонга пешвоз чиқади. Дўстлар, қардошлар бир-бирлари билан дийдорлашади.

Шаҳар ташқарисидаги қароргоҳда Ислом Каримов ва Турғут Ўзол яна бир карра қучоқ очиб кўришдилар. Ўзбекистон Президенти Хоразм чеварлари Турғут Ўзол сиймосини нақшлаган гиламни меҳмоннинг ўзига совға қилди.

Эсдалик совғалари улашилгач, икки Президент якка-якка мулоқотга киришди.

«Дўрмон» меҳмонхонасининг мажлислар залида Ўзбекистон ва Туркия расмий вакилларининг музокаралари бўлиб ўтди. Музокараларда Ўзбекистон томонидан Республика Бош вазири А. Муталов, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси М. Умурзоқов, Ташқи ишлар вазири С. Сафоев, Туркия томонидан эса Туркия Республикаси Ташқи ишлар вазири Ҳикмат Четин ва бошқа расмий кишилар қатнашди.

5 АПРЕЛЬ. Дўст мамлакат делегацияси ташрифининг иккинчи куни хайрли ишдан бошланди.

Мамлакатимизда меҳмон бўлиб турган Туркия Президенти Турғут Ўзол жаноблари бошчилигидаги делегация аъзолари Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов ҳамроҳлигида бугун эрталаб Алишер Навоий хотирасини эъзозлаш ниятида Ўзбекистон миллий боғига келди.

Ҳурматли меҳмонни олқишлаб шаҳар жамоатчилиги вакиллари, меҳнат фахрийлари, талаба ва кичкинтойлар пешвоз чиқдилар. Туркия ва Ўзбекистон давлат раҳбарлари улуғ бобокалонимиз ҳайкали пойига гуллар қўйиб, эҳтиром изҳор этдилар.

Пойтахтимизнинг Халқлар дўстлиги саройида икки давлат раҳбарлари ўртасидаги музокаралар давом эттирилди.

Битимларни имзолаш маросимида Турғут Ўзол бошчилигидаги Туркия давлат делегацияси вакиллари, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов, республика Олий Кенгаши Раиси Ш. Йўлдошев, Бош вазир А. Муталов, Ўзбекистоннинг Туркиядаги фавқулодда ва мухтор-буюк элчиси У. Абдураззоқов, Туркиянинг Ўзбекистон Республикасидаги буюк элчиси Вулқон Чўтур ва бошқа расмий кишилар иштирок этди.

Шундан сўнг икки қардош давлат раҳбарлари матбуот вакиллари билан учрашдилар.

Улар журналистларни қизиқтирган кўплаб саволларга жавоб бердилар.

Туркия Республикаси Президенти Турғут Ўзол Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов ҳамроҳлигида Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамасига ташриф буюрди.

Маҳкаманинг улкан залида Ўзбекистон Республикаси вазирликлари, идораларининг раҳбарлари, Тошкент шаҳар жамоатчилиги вакиллари билан учрашув бўлди. Самимият ва юксак руҳ ҳукм сурган учрашув якунида Ўзбекистон Президенти Туркия Президентининг мамлакатимиз келажагига билдирган ишончи ҳамда халқимизга меҳри учун миннатдорчилик изҳор этди.

Туркия Республикаси Президенти Турғут Ўзол шу куни Тошкентнинг кўркам манзиллари билан танишди.

Шу оқшом Ўзбекистон Республикаси Президенти Туркия Республикаси Президенти шарафига зиёфат берди.

СУРАТЛАРДА: 1. Тошкент аэропортидаги дийдорлашув. 2. Ислом Каримов олий мартабали меҳмонни қутламоқда. 3. Алишер Навоий ҳайкали пойига гулчамбар қўйиш. 4. Икки давлат раҳбарининг матбуот конференцияси. 5. Битимларни имзолаш маросими.

Р. ЖУМАНИЁЗОВ,
А. ЗУФАРОВ ва
Р. НУРИДДИНОВ
олган суратлар.

ПРЕЗИДЕНТЛАР ЛИЦЕЙДА

Бир неча кундирки, Ўзбекистон ўзининг ҳароратли қучоғида қардошлари бўлган туркиялик меҳмонларни қутламоқда. 5 апрель куни Туркия Президенити Турғут Ўзол Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов ҳамда Тошкент шаҳри ҳокими Адҳамбек Фозилбеков ҳамроҳлигида ўтган йили Тошкентда Ўзбекистон — Туркия маърифий алоқаларининг илк нишонаси сифатида иш бошлаган ўғил болалар турк лицейига келганда, туркиялик муаллимлар ҳам мезбон сифатида уларга пешвоз чиқишди.

Меҳмонларни Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири Жўра Йўлдошев, Ўзбекистондаги лицейлар бош директори Махмат Четинқоя, Тошкентдаги турк лицейи директори Фотиҳ Рушттий Зор ва бошқалар кутиб олишди.

Делегация аъзолари турк лицейи ўқув хоналарини, спорт залларини, овқатланиш ва дам олиш масканларини кўздан кечиришди. Бўлиб ўтган қисқача суҳбат давомида лицей ходимлари олиб бораётган ишлари, режалари хусусида президентларга сўзлаб бердилар. Кўрсатаётган беқиёс ёрдамлари учун уларга ўз миннатдорчиликларини изҳор этишди. Турғут Ўзол ҳамда Ислом Каримов келгусида шу каби ўқув даргоҳларини кенгайтиришга, янгиларини очишга кўмаклашажакларини айтишди. Турғут Ўзол қўлларида икки давлат байроқчаларини ҳилпиратиб, меҳмонларни қутлаётган лицей толибларининг бошини силаб, уларни янада янги зафарлар қучиб, Ўзбекистон — Туркия ўртасида пайдо бўлган ҳамкорлик ва дўстлик ришталарини мустаҳкамлашга муносиб ҳисса қўшишга даъват этди.

Турк лицейи муаллимлари ҳамда талабалари томонидан ижро этилган Ўзбекистон ва Туркия давлатлари мадҳиялари уларнинг ўз ўлкасига содиқлиги ҳамда қардошлари давлатига чексиз ҳурматлари намунаси сифатида жаранглади.

А. РАҲИМОВ,
махсус мухбиримиз.

ЯНГИ ЎҚУВ-ИШЛАБ ЧИҚАРИШ КОМБИНАТИ

Амударё туманининг Қипчоқ посёлкасидаги 3-мактаблараро ўқув-ишлаб чиқариш комбинати учун типовой лойиҳа асосида 844 ўринли янги, муҳташам бино барпо этиляпти. Қурилиш 1990 йилда бошланган. Уни 166-қурилиш трестига қарашли 390-кўчма механизациялашган колонна жамоаси бунёд қилаяпти.

Янги илм-ҳунар даргоҳи ҳудуди 3 гектару 600 сотих майдондан иборат. Демак, қурилиш битгач, ўқувчилар, муаллим ва усталар учун барча имкониятлар мавжуд бўлади. Ҳозирги пайтда бу ерда 37 киши бунёдкорлик иши билан банд. Маҳмуд Давлетов ва Ёдгор Абдалов бошчилигидаги иккита комплекс бригада қурувчилари фидокорона меҳнат қилмоқдалар. Қурилиш прорабы Икром Ўрозалиев етук мутахассислардан бири экан.

— Қурилиш материалларимиз етарли, техникамиз ҳам бор, — дейди у биз билан суҳбатда. — Комбинатнинг янги биноси икки блокдан иборат бўлади. Бир блоги 3 қаватли, иккинчи блоги икки қаватли қилиб қуриляпти. Спорт зали ҳам бўлади. Объектни шу йили сентябрда фойдаланишга топшириш учун ҳаракат қилаяпмиз.

Ғ. ЁҚУБОВ.
Ўз мухбиримиз.

ЖАНГЧИ ХОТИРАСИГА БАҒИШЛАБ

Ангор туманидаги «Занг» жамоаси хўжалигининг «Гиламбоб» ўйингоҳида марҳум жангчи Абдумалик Хушбоқов хотирасига бағишланган спорт беллашуви бўлиб ўтди. Хотира турнирида тумандаги 20, 22, 27, 28 ва 30-мактабларнинг командалари иштирок қилдилар.

Мактабларнинг ўқувчиларидан ташкил топган командалар спортнинг футбол, волейбол ва бошқа турлари бўйича куч синашишди. Мусобақа ғолибларига марҳум жангчининг собиқ синфдошлари йиғган 15000 сўм маблағ ҳисобидан турли эсдалик совғалари ва пул мукофотлари берилди. Мукофотларни ғолибларга марҳум жангчининг акаси Тожимурод Хушбоқов топширди.

Шерали ЮСУФ ўғли.

КИЧКИНТОЙЛАР ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎРГАНИШМОҚДА

Болалар боғчаларининг тайёрлов гуруҳларида чет тилини ўргатиш яхши самара бераётир. Қўрғонтепа туманидаги 5, 20-болалар боғчаларида инглиз тилини ўқув йили бошидан ўргатиш бошланди. Тажрибали ўқитувчиларнинг интилишлари, меҳнатлари зое кетмаяпти. Яқинда «Нилуфар» болалар боғчасида инглиз тилини ўргатиш бўйича туман семинари ўтказилди. Семинар қатнашчилари, 1-ўрта мактабнинг инглиз тили ўқитувчиси Инобатхон Хўжамбердиеванинг болалар боғчасидаги жажжи талабаларнинг бу тилни қисқа вақт ичида анча ўрганиб олганликлари хусусидаги фикрларини тинглашди.

Келгуси ўқув йилидан бошлаб яна тумандаги 10 та болалар боғчасида, мактабларнинг 2 — 3-синфларида ёппасига инглиз тилини ўргатиш режалаштирилди. Улар учун катта опалари 35-ўрта мактабнинг инглиз тили ўқитувчилари А. Маҳмова, Т. Мадаевалар ажойиб қўлбола дарслик яратдилар. Бу дарслик ҳозир вилоят мактабларида ҳам зарур қўлланма сифатида ишлатилмоқда.

Мактаб қурилиши—долзарб иш

ИМКОНИЯТЛАРНИ САФАРБАР ЭТИБ...

Бугунги кунда бозор иқтисодиёти туфайли вужудга келган муаммоларни ҳал этиш, қийинчиликларни енгиб ўтиш ва кўзланган мақсад сари дадил интилиш бош вазифадир. Бу борада бизнинг маорифчиларимиз иқтисодий қийинчиликларни бартараф этишнинг бош йўлини фақат ўзаро ҳамкорликда, деб билмоқдалар. Туманимизда 65 та зиё маскани, 5 та ўқув комбинати, 19 та болалар боғчаси фаолият кўрсатмоқда. 26 та мактабда ўқитиш ишлари бир сменада бўлиб, қолган 39 тасида икки сменада олиб борилаётир. Таълим-тарбия ишларини бир сменада ташкил этиш учун янги мактаб биноларини қурилишига, қўшимча синф хоналари барпо этишга алоҳида эътибор беряпмиз.

Туманимизда кейинги йилларда 34-мактабда 220 ўринли, 48-мактабда 320 ўринли, 22-мактабда 250 ўринли замонавий бинолар, шунингдек, 17-мактабда 10 та қўшимча синф хонаси қуриб, фойдаланишга топширилди. Шу кунларда эса 6-мактабда 224 ўринли янги бино қурилиши ишлари жадал олиб борилмоқда. 14-ўрта мактабдаги 392 ўринли бино қурилиши эса ниҳоясига етказилиб, айни пайтда мактабни инвентарлар ва ўқув қуроллари билан жиҳозлаш ишлари олиб борилмоқда. Бу янги мактаб биносини 1992-93 ўқув йилининг охиригача ишга туширилиши режалаштирилмоқда. Худди шунингдек, Жума шаҳридаги болалар ва ўсмирлар уйи, «Ўзбекистон» колхозидаги 41-мактаб биноларининг қурилиши 1993 йил охирига қадар тугалланиши ва фойдаланишга топширилиши белгиланди. «Хончорбоғ» давлат хўжалигида 9-ўрта мактабнинг 320 ўринли замонавий типдаги янги биносининг қурилиш ишлари ҳам бошлаб юборилди.

Камол топаётган ёш авлоднинг таълим олиши учун қулай шароитлар яратишдек муҳим ишда оталиқ ташкилотларининг ёрдами ҳам катта бўлмоқда. Бироқ баъзи оталиқ ташкилотлари бозор иқтисоди шароитини рўкач қилиб, мактаблар қурилишини орқага суриб юборишаётир. Жумладан, 54-мактаб янги биносининг смета-лойиҳа ҳужжатлари тайёр бўлишига қарамай, «Дўстлик» давлат хўжалиги мактаблар қурилиши учун маблағ ажратмаяпти.

Моддий-ўқув базани мустаҳкамлаш, янги ўқув хоналари, устахоналар барпо этишда мактабларнинг жамоалари ҳам жон куйдирмоқдалар. Туманимиздаги 64-мактабда 10 та, 18-мактабда 12 та, 24-мактабда 20 та, 26-мактабда 8 та, 19-мактабда 6 та қўшимча синф хоналари мактаб жамоаси ва оталиқ ташкилотларининг кучи билан қурилмоқда. Шунингдек, бу йил 3, 10, 42-мактабларда қўшимча синф хоналари қурилиши, 8 ва 55-мактабларда ўқув устахонаси биносини барпо этиш ишлари бошлаб юборилди. Бу қурилишларнинг барчаси 1993 йилда битказилиши ва фойдаланишга топширилиши назарда тутилмоқда.

Ўтган йили 25-мактаб биноси тўлиқ мармар сувоқ қилиниб, ўқув хоналарига иситиш системалари ўрнатилди. Бу ишларни амалга оширишда туман тайёрлов идорасининг ёрдами катта бўлди. Шунингдек, 4 ва 44-мактаб биноларига ҳам иситиш системалари ўрнатилиб, табиий газ билан таъминланди. Ҳозирги кунда 20-мактабни табиий газ билан таъминлаш учун иш олиб борилмоқда.

Туманимиз маорифчилари яна бир яхши ишга қўл урдилар. Бу — ижара пудратидир. Мана икки йилдирки, 8-ўрта мактаб (директори Қ. Ўрдошев) жамоаси Навоий номли жамоа хўжалиги (раиси М. Сатторов) билан шартнома асосида пилла қурти боқиш ва пахта етиштириш бўйича ижара усулида иш юритмоқдалар. Натижа эса ёмон эмас. Режалар ортиғи билан адо этилмоқда. Мактаб ҳисоб счётига баракали маблағ тушиб турибди. 8-ўрта мактаб бугунги кунда хусусийлаштирилган. Яқин орада туманимизда бундай мактаблар сони кўпайиши кутилмоқда.

Умуман, бозор иқтисодиёти туфайли маориф соҳасида вужудга келган оғир тангликларни биз дадил енгиб ўтишга, ёш авлоднинг таълим-тарбия олиши учун етарли шарт-шароитлар яратишга бутун куч-ғайратларимиз ва имкониятларимизни сафарбар этаяпмиз. Чунки мустақил Ўзбекистон равнақини таъминлаш учун ёшларни камол топтириш бош мақсадимиздир.

Исроил ШАРИПОВ,
Паст Дарғом тумани халқ таълими бўлими мудири.

МУКОФОТГА— БУЗОҚ

Ўзбекистон ноҳиясидаги Н. Сафаров номли 14-ўрта мактабнинг фақат беш баҳо олаётган аълочи, жамоатчи ўқувчиларига 1993 йилнинг февраль ойидан бошлаб чорак натижаларига кўра стипендия берила бошланди. Миқдори: 1—6-синф ўқувчиларига — 50 сўмдан, 7 — 9-синф ўқувчиларига 100 сўмдан. Бундай саховатни С. Азизов номли жамоа хўжалигига қарашли «Умид» фермер хўжалигининг бошлиғи, шу мактабни аъло баҳоларга битирган Имомали Назаров ўз зиммасига олди. Агар ўқувчилар республика олимпиадасида қатнашадиган бўлишса, 5000 сўм пул ёки битта бузоқ олишлари мумкин.

А. ИКРОМОВ.
Фарғона вилояти.

«УЗБЕК ТИЛИ» ДОИМИЙ АНЖУМАНИ ИККИНЧИ ЙИҒИНИ ОЛДИДАН

ЭЪТИБОР ЯНАДА ЯХШИЛАНСА...

Ўзбек тили дунёдаги энг бой ва сержило тиллардан биридир. Шундай бўлишига қарамасдан, она тилимизга бўлган бугунги кундаги эътибор талабга жавоб бера олмайди. Кўпгина болалар муассасаларида, мактабларда, олийгоҳ ва ўрта махсус билим юртларида она тилини ўқитиш сифати хорижий ҳамда рус тилларини ўқитишдан кўра, 2,5—3 баробар камдир. Масалан, рус ва хорижий тиллар синфда ўқувчилар сони 25 дан ортиқ бўлса, тенг иккига бўлиб ўтилади-ю, бироқ ўзимизнинг она тилимизда 37, 42 ўқувчи бир синфда ўқийди.

Шуниси ачинарлики, 37, 42 ўқувчига она тилининг сиру асрорларидан сабоқ бериш, уларнинг оғзаки, ёзма нутқини ўстириш, баъзи муаммоларни ҳал этиш қанчалик машаққатли эканлигини мутасадди ўртоқлар ўйлаб кўрмайдилар. Ундан ташқари, рус тилидан дарс берувчи ўқитувчиларнинг маошига қўшимча ўн беш фоиз ҳақ ҳам тўланади. Назаримда ўзбек тили ва адабиётини ўқитиш ўлда-жўлда бўлиб қолаётганга ўхшайди. Чунки янги дарсликлар йўқ, эски дарсликдан эса фойдаланиб бўлмайди. Аммо ўқув режаси ва дастури янги бўлганлиги сабабли айрим мавзулар талаб даражасида эмас. Масалан, 5-синфда ўқув режаси янги, бироқ янги дарслик, «Ватан адабиёти» йўқ. Натижада ўқитувчи бечора эски режа ва дастур бўйича дарс ўтишга мажбур бўлади.

Шуни айтиш керакки, ўқув режаси, дастури, дарслиги бир-бирига мутаносиб бўлиши лозим. Дарсликлар нашр этишини тезлатишса, янги дастурга мувофиқ расмлар, жадваллар, техника воситалари чиқарилса, она тили ва адабиёт, ўқитувчиларига анча енгиллик туғилар эди.

Хулоса қилиб айтганда, ўзбек тили ва адабиётига эътибор янада яхшиланса, бу соҳада ҳам ўзлигимизни танисак, тилимиз, маданиятимиз янги-янги босқичларга кўтариларди.

О. ФАЙЗУЛЛАЕВА,
Самарқанд шаҳридаги 49-ўрта мактабнинг тил ва адабиёт ўқитувчиси.

ТАҲЛИЛ КЎЛАМИ

Йўлдошали Давлатов бир неча йиллардан буён Наманган ноҳиясидаги Р. Раҳимбобоев номли ўрта мактабда ўзбек тили ва адабиётидан сабоқ беради. У илғор тажрибаларга таянган ҳолда ҳар бир соат дарсни кўргазмалилик асосида ўтиб, машғулот самарадорлигини оширишга интилмоқда. Айни пайтда у педагогик ўқишларда фаол қатнашиб, она тили дарсларини услуб жиҳатидан хилма-хил, қизиқарли ўтказишга ҳаракат қилади. Яқинда изланувчан муаллимнинг 5-синфдаги она тили дарсини кузатганда бунга ишонч ҳосил қилдик.

Аввалги машғулотда гапнинг мақсадга кўра турлари ўрганилган бўлиб, бу сафар грамматик таҳлил ўтказилди. Унинг тартиби амалдаги дарсликда берилмаган. Шунинг учун муаллим томонидан қуйидагича белгилаб чиқилди:

1. Гапнинг мақсадга кўра тури.

2. Тузилишига кўра тури (содда ёки қўшма).

Бунда ўқувчининг қуйи синфда олган билимига таяниш мумкин.

3. Бош бўлаклар ва иккинчи даражали бўлаклар.

4. Тиниш белгилари ва уларнинг схемаси.

Таҳлил тартиби эълон қилинган бўлиб, оғзаки таҳлилга тайёрланилди. Бу пайтгача ўқувчилар гапнинг мақсадга кўра ҳар бир тури бўйича оғзаки ва ёзма таҳлилни ўрганишган. Таҳлил бир соатга мўлжалланган. Таҳлил тартиби кўринарли жойга қўйилди. Ўқитувчи синф жамоасини 3 гуруҳга бўлди, сўнгра биринчи гуруҳга дарак гап, иккинчи гуруҳга сўроқ гап, учинчи гуруҳга эса буйруқ гапга оид мисол топиб, дафтарга ёзиш ва оғзаки таҳлил қилиш вазифасини топширди.

Ўқувчи: — «Мен китобни авайлайман». Мақсадга кўра дарак гап. Содда гап. Мен — эга, авайлайман — кесим, китобни — иккинчи даражали бўлак. Бу дарак гап бўлганлиги учун унинг охирида нуқта қўйилди.

Ўқитувчи: — Эга қайси сўз туркуми билан ифодаланган?

Ўқувчи: — Келишик олмоши орқали, кесим эса феъл билан ифодаланган.

Оғзаки таҳлил суҳбат йўли билан шу тарзда давом этди. Ўқувчилар жавоби умумлаштирилгач, бу грамматик таҳлилнинг бир тури — синтактик таҳлил экани, туркумларни аниқлаш морфологик таҳлил билан боғлиқлиги тушунтирилди. Янги мавзу «Гапнинг мақсадга кўра турлари бўйича таҳлил» экани эълон қилингач, унинг намунаси синф тахтасига ёзиб қўйилди.

Дўстлик — барча бойликдан афзал. (Мақол). Дарак гап, хабар мазмунини ифодалаган. Содда гап. Дўстлик — эга, афзал — кесим, барча бойликдан — иккинчи даражали бўлак. Дарак гаплиги учун бунинг ҳам охирига нуқта қўйилган.

Ўқувчиларнинг сўз туркумлари (От, сифат, сон, кишилик олмоши, феъл) бўйича билимига таяниб гап бўлаклари қайси туркум билан ифодаланганлиги оғзаки равишда аниқланди. Ҳар бир сўз устига у қайси туркумга хос экани ёздирилди.

Таҳлилга берилган ҳар бир гапнинг мазмуни ва ғоявий жиҳатига алоҳида аҳамият берилди. Юқоридаги гап таҳлили ёздирилгач, суҳбат асосида гапнинг нима ҳақда экани сўралди. Дўстликнинг қадр-қиммати хусусида ўқувчилар фикри эшитилди. Биродарлик ҳақида шеър, халқ мақоллари ва эфоризмлар айттирилди. Бу билан байналмилал тарбия бериш, шу жараёндан жисмоний дақиқа (физминут) сифатида фойдаланишга эришилди.

Сўнгра қуйидаги гаплар кўчма синф тахтасига ёзилди ва бир неча ўқувчига ўқитилди:

1. Биз ўз тилимизни ва ватанимизни севамиз.

2. Нега гуллар Зумрадга салом берадилар?

3. Андрей Ваҳобжон билан дўст бўлди.

4. Болалар Расулнинг гапига қўшилишди, нонни исроф қилмасликка, уйдаги укаларини ҳам бунга ўргатишга сўз беришди.

5. Ойгул дафтарга чиройли ёзади.

6. Бугунги ишни эртага қўйма.

Шундан сўнг ўқувчилардан баъзиларининг нутқ ифодасидаги камчиликлари кўрсатилди.

Ўқувчилар таҳлил билан машғул бўлган пайтда уларнинг ҳам тўғри бажаришларини назорат қилиш билан бирга амалий ёрдам берилди. Айни чоғда вазифани эрта бажариб бўлган ўқувчилар иши баҳоланди. Расм асосида гап тузиб, таҳлил қилиш топширилди. Бу усул ўқувчилар билан алоҳида-алоҳида ишлаш имконини берди. Таҳлил жараёни эса ўзаро мусобақа тусини олди. Ҳар бир гуруҳ бўйича иш якунлари кўриб чиқилди. Мана шу тариқа ўқувчилар фаоллиги ошди.

— Дарс жараёнида тўлиқ грамматик таҳлилни ўтказиб бўлмайди. Чунки бу кўп вақт талаб этади. Шу боис морфологик таҳлил ўтказилганда қисман синтактик таҳлилдан фойдаланиш мумкин, — дейди Й. Давлатов.

Хулоса қилиб айтганда, таҳлил — билим кўзгуси. Билим эса турли қоидалар ва изоҳларни онгли равишда ўзлаштиришдан иборат. Ўқувчи улардан амалиётда фойдалана билиши керак.

Таҳлил дарсларини ўтказиш маълум бир мақсадга қаратилади. Улар ўқувчиларга она тилида тўғри, равон, ифодали сўзлашни, адабий тил қоидаларига риоя этишни, тил қонуниятларини тўғри қўллай олишни, ўқувчиларда она тилига ҳурмат ҳиссини шакллантиришга хизмат қилади. Шунингдек, лингвистик, хусусан, грамматик таҳлил дарслари таълим тарбия сифатини оширишга ҳам бевосита ёрдам беради.

Б. ҚЎШМОНОВ.
Наманган тумани.

УЧ ЙИЛДАН СЎНГ

Ўзбек тилига давлат мақоми берилиши катта тарихий воқеа бўлди. Энди ўз тилимиз ривожланиб, мустақил равишда янги-янги сўзлар билан бойийдиган, корхона муассасаларда ўзбек тилида иш юритиладиган бўлади. Бу эса меҳнаткашларга катта қулайликлар яратади. Ўзбек тилининг давлат тили дейилиши, ундаги европача, русча сўзларни чиқариб ташлаб унга арабча, форсча сўзларни қайта олиб кириб, ҳамманинг бошини айлантирадиган қилиш дегани бўлмаса керак.

Жумҳурият, вилоят, ноҳия, туман, шўъба, қўмита, раёсат, ҳудуд, тайёра, муҳандис, муҳаддас, мусаввир, мутриб, мутриба, шўро, байналмилал, жарида, мажалла, рўзнома, дастур, жамоа, кашшоф, фирқа, зобит, заҳира, фуқаро, ноиб, деҳфара, куллиёт, нақлиёт, касана, муштарий, истиқлол, муғанний, дорилфунун ва ҳоказо сўзларнинг қайсилари ўзбекча? Энди бу ва шунга ўхшаш сўзларни араб-форс тилларидан олиб кириб ўзбек тилини тозалаймизми?

Нима, республика, район, область, комитет, Совет, самолёт каби сўзлар русча бўлгани учун чиқариб ташлаётирмизми? Бу бизнинг уларга нисбатан ғазабимиз, норозилигимиз ёки аламзадалигимиз белгисими?

Нима учун чет сўзларни чиқариб ташлаб, иккинчи чет тилидаги сўзларни олиб кираётирмиз? Жумҳурият сўзи-ку четдан келган экан, нега четдан келган республика сўзини олиб ташладик? «Совет» сўзи — шўроми? кенгашми? Бир жойда Олий кенгаш дейилса, бир жойда Олий шўро дейилади. Қўмита ўрнига комитет десак бирор нарса бўладими?

Биз халқ орасида юрамиз. Биздан юқоридаги сўзларнинг маъноларини сўраб боришади. Улар киноя билан нима бўляпти, ўзи? — дейишади.

Совхоз сўзини бир давлат хўжалиги дейилса, бир шўро хўжалиги деб юритишади. Бизга ўртоқларимиз минглаб техникавий, маиший, тиббиётга доир, қурилиш, маданият ва бошқа соҳаларга доир, ҳамма сўзларнинг таржимасини қилиб бермоқчиларми? Унда тракторни нима дейлик? Бензин, мотор, шприц, машина кабиларни нима деб атаймиз?

Биз ҳар бир янги сўзнинг изоҳини, изоҳли луғатлар ишлаб чиқилишини, кейин тилимизга ўша сўзларнинг қўшилишини таклиф қиламиз.

Тилимизнинг софлиги чет сўзларни чиқариб ташлаб, иккинчи чет сўзни киритиш билан амалга оширилмайди. Ўзи дунёда соф тил борми? Айтишларига қараганда, Юсуф Хос Ҳожибнинг «Қутадғу билиг» асарида 18 мингдан ортиқ сўз бойлиги бўлиб, унда атиги 92 та араб сўзлари бўлган экан. Бизнинг ўзбек тилимизда эса араб-форс-тожик сўзлари тўлиб-тошиб ётибди. Масалан, инқилоб, сартарош, саркор, ашғар, мўйсафид, адл, говмиш, авлиё, даҳа ва ҳоказолар.

Яна ажабланарлиси шундаки, бир томондан Европача-русча сўзларни сиқиб чиқариб, ўзбек тилини «тозаламоқчи»миз. Иккинчи томондан замонга мослаб — биржа, бизнес, брокер, бартер, акция каби сўзларни олиб кирмоқдамиз. Буларни ҳам куни келиб қаҳр-ғазаб билан чиқариб ташламаслигимизга ким кафиллик беради. Қани, мард киши бўлса, шу сўзларнинг тилимизга мос муқобилини топиб таржима қилиб берсин.

Собиқ СССРдаги кўпгина республикаларнинг ўз алфавити бор. Қанийди бизда ҳам арабча, русча, бўлмаган алоҳида ўзбек алфавити бўлса. Борми шунга қўл урадиган азамат, тилшунос ўзбеклар?

Нега энди тилимизга яна Оврупо, Олмониё, Амриқо сўзлари кириб келди? Эски ўзбек тилида бу сўзлар бормиди? Бу инқилобдан олдинги бир тўда корчалонларнинг тилида янграган сўз бўлса, керак. Нега энди бутун дунё айтаётган, хариталарда бор бўлган номларни Европа, Германия, Америка деб айтавермаймиз?

Ҳа, ўзбек тилини давлат тили сифатида корхона, ташкилотларда жорий қилиш қийин кўчмоқда. Ҳарбий комиссариатларни олиб кўринг. Улар ҳали ўзбек тилини тан олмаётганга, ҳали улар алоҳида марказга бўйсинувчи ташкилотга ўхшайдилар. У ерда аризалар, талабномалар русча ёзилиши талаб қилиниб, ҳамма ҳужжатлар рус тилида юритилади. Ўзбекча гап ўтмайди.

Мактаблардаги рус тили ўқитувчиларига тўланаётган қўшимча 15 фоиз ҳақни кўриб чиқиш, ўзбек тили учун дарс соатларини кўпайтириш, қўшимча ҳақ тўлашни жорий қилиш керак, деб ўйлаймиз. Радио, телевидениеда атамашунослик қўмитаси ишлари ҳақида кўп гаплар айтишмоқда. Аммо унга амал қилиш суст бормоқда. Янги атамалар учун изоҳли луғат ишлаб чиқилишини, бизга таниш, айтилиши осон бўлган, биз ўрганиб қолган сўзларнинг ўзбекча, муқобили бўлса майли, аммо чет сўзлар билан алмаштириладиган бўлса, ўзини қолдирилишини сўраймиз.

А. МИРЗАЕВ,
Уйчи туманидаги 21-мактаб муаллими.

Суннат Исломов институтни тамомлагач, Шайхонтоҳур туманидаги 1-ўқув-ишлаб чиқариш комбинатида ишлай бошлади. Ҳозир у болаликдан иштиёқи баланд бўлган ганчкорлик касби сирларини болаларга ихлос билан ўргатаяпти.

Тасвирда: С. Исломов ўқувчиларга ганчни силлиқлаш услублари ҳақида тушунча бераётир.

Р. АЛЬБЕКОВ сурати.

БИЛИМЛАР СИНОВИ ЎТКАЗИЛДИ

ТЎЙТЕПА. Ўрта Чирчиқ тумани табиатни муҳофаза қилиш қўмитаси «Биз ва табиат» деган мавзу мактаблар, боғчалар ўртасида экологик билимлар синови кўригини ташкил этди. Танлов ўтказишга Тўйтепа автомобиль такси-мотор парки, 174-автокорхона Афғонистонда хизмат қилган жангчилар район кенгаши, Бектемир ва Қорасув пахта тозалаш заводлари ҳомийлик қилдилар.

Билимлар синовида 25 та мактаб, бешта болалар боғчаси жамоалари иштирок этдилар. Танаффус пайтларида экологияга алоқадор темалардаги саҳна кўринишларидан парчалар кўрсатилди. Балл тўплаш натижасига кўра, Ким Пен Хва номли мактаб биринчи ўринни, Ҳамид Олимжон номли, Қодир Ғофуров номли мактаблар иккинчи ўринни эгаллашди. Киров номли, «Октябрь 50 йиллиги» мактабларига учинчи ўрин насиб этди.

С. ШАРОФХОНОВ.

Хориж таълими тарихидан

ОЧИҚ ВА ФОЙДАЛИ ТИЗИМ

ДЕЙДИ ФРАНЦИЯ ЭЛЧИСИ ЖАН-ПОЛЬ ВЕЗНАН

Француз таълими тизими жуда мураккаб. У XIX асрнинг бошларида Наполеоннинг ҳомийлиги асосида таркиб топди. XIX асрнинг охиридан бошлаб Францияда таълим олиш мажбурий тарзда бўлди.

Мактаб ҳақида гап кетганда, французлар нимани назарда тутадилар? Энг аввало, улар ўқув фанлари бўйича ўқитиш даражасини ҳисобга оладилар, чунки кейинги ўн йиллик ичида Франция халқ таълимида сезиларли ўзгаришлар рўй берди.

50-йилларгача олий таълим олиш французларнинг фақат бир қисмигагина насиб этарди. Энди эса университетга ўрта мактабни битирган ўқувчилар ҳам киришлари мумкин. Ҳозир мамлакат ҳукумати ўқувчиларнинг 80 фоизини бакалавр унвони олиш учун имтиҳон топширишларига эришишини ўз олдига мақсад қилиб қўйди.

Яна бир муҳим муаммо бор: бу — мактаб ўқувчиларининг таътили ёки мактаб тақвими. Францияда кўпчилик шанба куни болаларнинг дам олиши ва уларнинг ота-оналари билан бирга бўлишини исташади. Руҳшунос (психолог) ва медиклар бўлса, ҳафтани узайтириш ва дам олиш кунини пайшанбага кўчиришни таклиф қилишаяпти.

Яна бир нарса: французлар хусусий давлат мактаблари хусусида турли фикрдалар. 1981 йили ҳукумат имтиёзли хусусий мактабларни қисқартирди.

Гарчи, французлар ўзларининг ўқув тизимларини танқид қилсалар-да, умуман, олганда улар ундан қониқишади. Францияда халқ таълими обрў-эътиборли, у барча болаларга маданият маҳоратини беради. Бизнинг тизимимиз очиқ ва фойдалилиги ҳам шунда-да. Бизнинг ўқув мундарижамиз имлога асосланган. Энг аввало, барча имтиҳонлар ёзма равишда, кейин эса оғзаки тарзда топширилади.

Ўқитувчилар диққат билан ўтказилган миллий даражадаги танловдан кейин олинади. Ўқувчилар ҳам имтиҳонларни миллий савия даражасида топширишади. Университетга таниш-билиш орқали кириш ёки пулга бакалавр даражасини сотиб олишнинг ҳеч иложи йўқ. Барча ёзма ишлар аноним тарзда ўтказилади ва албатта, шундай қоида бор: ўқувчини ўқитган ўқитувчи имтиҳон қабул қилмайди.

Тўғри, бизнинг тизимимиз ёшларни ишга қониқарсиз тайёрлайди, деб ўйлаймиз, чунки барча фанлар ўта назарийлашган. Шу билан бир вақтда бизнинг таълим тизимимиз очиқ. Мисол тариқасида шуни келтириш мумкинки, ўқитувчи Европа бозорига кирувчи бирор Европа мамлакатида ёки АҚШда малака оширишни (6 ой давомида) ўтказиши мумкин. Ўз-ўзидан маълумки, бир мамлакатнинг ўзидагина барча билим ҳажмини тўлиқ эгаллаб бўлмайди.

Францияда оналик мактаби деган масканлар ҳам бор: унда 2 ёшдан 6 ёшгача бўлган болалар боришади. Бунда болаларга сурат солиш, ёзиш ва ўқиш ўргатилади. Бу болаликдаги муҳим давр шунинг учун кичкинтойларни врачлар кўриб, руҳиятларидаги ўзгаришларни кузатиб туришади. Ҳозирги вақтда болаларнинг 90 фоизи оналик мактабларига қатнашади.

6 ёшдан 11 ёшгача бошланғич мактаб таълими. Бунда илк бор ўқишга ҳавас пайдо бўлади. 11 ёшдан коллежда ўқишади. Бу 4 йил давом этади ва уни тугатгач, диплом олишади.

Ана шу 4 йил давомида ўқувчи 2 жараённи бошидан кечиради: кузатиш ва танлаш, яъни ўз йўлини ўзи белгилаб олади.

Ўқувчи 15 ёшда гувоҳнома олиш учун имтиҳонлар топширади. Шунингдек, у худди шу вақтда ўқишни давом эттириш ёки касб ўрганиш учун имтиҳон топшириши мумкин. 18—19 ёшда ўқувчи бакалавр унвони учун имтиҳонлар топширади. Бу олий ўқув таълимида биринчи университет диплом ҳисобланади. Барча комиссия аъзолари олий ўқув юртларининг вакилларидан иборат бўлади.

Ҳозир мамлакатда 1 миллион 800 минг талаба бўлиб, Франция аҳолисининг 21 фоиз ўқувчисини ташкил қилади. Бу даража йил сайин ошиб бормоқда: у 1987 йили университетларда ўқийдиган бор-йўғи 17 фоиз — 1 млн. 200 минг талабаларни ташкил қиларди. Қолганлари эса бошқа жабҳалардаги ўқувчилардир.

Мавжуд олий мактаб тизими асосан илмий йўналишга эга. Аммо шу билан бирга, олий ўқув юртига ўқишга кирганларнинг 45 фоизи ўқишни охиригача етказа олмайди. Университетларга, техника билим юртига кирганларнинг 77 фоизи техника олий ўқув юртининг дипломига эгадирлар. Бу шундан далолат берадики, Францияда касбга йўналиш муаммоси бор.

Бакалавр дипломи бўлса бас, Франция университетларига кириш ҳеч қандай қийинчиликсиз амалга ошади.

Мактаб ҳаёти ҳақида тўхталадиган бўлсак, қуйидагиларни айтиб ўтиш лозим: миллий мактабларга асосан муниципалитет (маҳаллий ўз-ўзини идора қилиш органи) ёрдам кўрсатади, коллежларни эса департамент (маъмурий территориал округ) маблағ билан таъминлайди.

Ҳар бир университет, коллеж ўзининг маъмурий кенгашига эга. Мазкур кенгаш ўқув юрти учун маблағ тайёрлайди, воситаларни тақсимлайди, мактаб дастури билан боғлиқ саволларни ҳал қилади. Шунинг учун кўп ўқитувчилар ўзаро бирлашишлари ва ўзларининг дастурларини тавсия этишлари мумкин. Ўқитувчилар лойиҳаларини тавсия қилишади, маъмурият бўлса, бу бригадани маблағ билан таъминлаб туради. Бу гуруҳга ота-оналар ҳамда маҳаллий ҳокимиятдан вакиллар киради. Шунингдек, ҳар бир синф ўқувчилари ўзларининг иккитадан вакилларини юборишади. Шу тарзда болалар ҳақиқий демократия билан танишишади. Олий ўқув юртларида ҳам ўзларининг талаблардан иборат маъмурий кенгашлари бор.

Илгари мактабда бакалавр дипломи билан ишлайверса бўларди. Энди эса тўрт йиллик махсус олий таълим босқичини тугатиш керак.

Мактаб директорининг педагоглар фаолиятига аралашишига ҳақи йўқ. Бунинг учун инспекторлик бўлими бор. Ўқитувчи директор билан дарс жадвали тузилаётган вақтда муомалада бўлади. Ўқитувчи ўқув режасини ўзи тузишга ҳақлидир.

Ўқув йили уч чоракка бўлинади. Ҳар бир чоракнинг охирида синф кенгаши йиғилиш ўтказади. У барча муаммоларни ечади. 6-синфда ота-оналар болаларининг ўқишни давом эттириши ёки ҳунар-техника билим юртига бориб ўқишини ҳал қилади. Ҳар бир мактабда йилида бир марта интизом кенгаши йиғилиши бўлади. Маъмурий кенгаш ота-оналар зиммасига болаларининг ўқиш жойини ўзгартириш мажбуриятини юклашлари мумкин.

Хуллас, Франция таълими ҳам ўз тарихига, йўналишига эга.

Дил дафтари

МЕН СОҒИНГАН ВА УНУТГАН ДУНЁ

Елғиз менми кўклам чоғи йиғлаган?
Елғиз менми умидида алданган.
Чўлпон.

Яқинда Низомий номидаги Тошкент давлат муаллимлар тайёрлаш олий билимгоҳида «Одобнома» кафедраси ташкил этилди. Мен эса бу кафедранинг аъзоси сифатида ўзимча ўйлардим, ўйларим эса тутқич бермас, бош-охирига етмоғим қийин эди. Биз учун бугунга келиб одобнома дарси нега янгилик бўлди, дейман, қийналиб, нега бугун ёдимизга тушди бу муборак сўз, дейман яна изтироб чекиб... Сўроқларим кўп, бирортасига жўялик жавоб тополмайман.

Гапнинг рости, бугун мустақилликнинг иккинчи йилида, шу истиқлол сабаб, маорифимиз, айниқса, мактабларимизнинг энг бемор қисми бизни ташвишга солаётган бўлса ажаб эмас, шоядки, кўнглимизда йиғилиб қолган дардларимизни шу баҳона ўртага ташласак, деб ўйладим.

Ўзим ҳар не маорифчидан кўра ижодкорга яқинроқман. Шунданми, маориф ва мактаб муаммолари бир чеккада қолиб, ҳиссиётларимга, кўнгил хоҳишига, бир мунча ҳур фикрларга эрк бериб юбормоғимни ҳозирданоқ сезиб турибман. Ҳурматли газетхон, шунинг учун сизни, маорифнинг жонкуярлари, тажрибали муаллимларни баҳси мунозарага чақиргайман.

Менинг волидайи азизам саводхон, Аҳмад Яссавий, Ҳазрат Навойи, Бедил, Сўфи Оллаёр, Ҳувайдо асарларини севиб ўқийдиган «Отин ойи» эди. Мен деярлик ҳар саҳар онамнинг фарёдли ноласи билан уйғонардим, сўнг бомдод намозидан кейин унинг қироат билан ўқиган шеърларини тинглардим. Вужудимда алланечук туйғулар жунбушга келарди, кўп шеърларнинг маъноларини яхши англаб етмасамда, ҳар кун эшитаверганимдан уларнинг айримлари ёд бўлиб, муҳрланиб қолган эди хотирамда.

Онам ўша жойнамоз устида ёнига ўтирғизиб олиб мени, нимaнинг гуноҳу, нимaнинг савоб эканини айтар, нимани эҳтиёт қилиш, нималарга озор бермасликни, одамлар, ўзидан катталарни ҳурмат қилиш, ассалому алайкум деган сўзни қандай қилиб айтиш кераклигини қайта-қайта ўргатарди. Бола вужудимга бу сеҳрли сўзларнинг таъсири жо бўлар, уларнинг ҳаммасини онам ўргатгандай адо этмоққа интилардим.

— Қиёмат-қойим чоғида, болам, — дерди онам, худди олдидаги китобдан ўқиётгандай, — Оллоҳнинг жаъмики мўъмин бандалари анинг нурли жамолини кўришга интиладилар. Кимки бу дунёда тамаки чеккан бўлса, уларнинг ҳаммаси ичидан қайнаб чиқиб, яратганнинг дийдорини тўсадилар. Охират куни Оллоҳ таолонинг ўзи ҳамма бандаларини Пулсирот кўпригидан ўткизади, болам. Кўприк қилдан ҳам ингичка, дами қиличдан ҳам ўткирдир. Кимки бу дунёда кўп гуноҳ қилган бўлса, Пулсирот кўпригидан ўтолмай, тубсиз жаҳаннам қаърига тушадилар, Оллоҳнинг одамларга яхшилик қилган, ҳалол, покиза бандалари кўприкдан қийналмай ўтиб, тўппа-тўғри жаннатга кирадилар...

Бола хаёлимда менинг кўз олдимга тубсиз жаҳаннаму, оловда ёниб фарёд қилаётган гуноҳкор одамлар, жаннатда фаришталар билан сайр этиб юрган мўъминлар келарди.

Шундай бўлган, шундай олганмиз одобнома дарсининг ибтидосини. Шу сабоқ туфайли вужудимиз яхшиликка интилган эди, Бисмиллоҳир Роҳмонир роҳим деб дастурхон ёнига ўтирмоқни ўрганган эдик, ноннинг ўнг ва тескарисининг фарқига борган эдик жуда эрта, қоғозни Оллоҳнинг сўзи ёзилган муқаддас нарса дер эдик. Нонни яратганнинг бандаларига ато этган энг улуғ неъмати деб билар эдик, унинг ушоғини терар эдик эринмай, бирор бурдаси тушиб кетса ерга, ўпиб, пешонамизга суртиб, бошимиздан баланд жойга қўяр эдик, устоз отамиздан азиз эди... Ўҳў... буларнинг қайбирини айтиб ниҳоясига етказай.

Бир вақт келдики, ақлимизни таниб, вояга етганимиз сари биз кўрмаган, турмушини, руҳиятини тушуниб етмаган одамлар ғалати бир сирли оламни кўз-кўз қила бошлади. Бизлар эса бу сирли дунёни оёқларимизни чалиштириб, хонани тутунга тўлдириб ўтирганимиз бўйи, қадаҳлар уруштириб бир-биримиз билан, кўз олдимизга келтира бошладик. Сўнг ўқидик, уқдик унинг моҳиятини. Бу олам чиндан ҳам сеҳрли эди. Унда ҳар бир одам имкониятига яраша, яъни кучи етганича ишлар, эҳтиёжига яраша таъминланарди. Ўғри, муттаҳамлар бўлмас эди у жамиятда, шодлик, хурсандчиликдан ўзгани билмас эди одамлар. Бу жамиятнинг номи — улуғ ва порлоқ коммунистик келажак эди. Етмадик, етишнинг иложи бўлмади бу жамиятга, сўнг алдадик ўзгаларни, ниҳоят ўзимизни ҳам. У порлоқ жамиятга ета олмаганимиз сари, ҳаммаёқни «коммунист», «коммунистик», «коммунизм» деган сўзлар билан тўлдириб юбордик. Мана шу сароб, мана шу эътиқодсиз дунё, имону мозийни унуттирган олам, бизнинг жисмимиздан ота-боболаримиз вужудимизга сингдирган одобнома сабоғини юлиб ташлади.

Бугун изтироб билан ўйлайман, сизларни ёнимга чорлаб муаллимлар, ўша қайда, қачон йўқотганимни ёддан чиқарган ва унутган, унуттирган оламимни қўмсайман, соғинаман уни. Нега шундай қилдик? Бу имонли ўгитларни ҳаммамиз билгувчи эди-ку, нега унутдик? Нега яратганга илтижо қилмадик, нега ўғил-қизларимизни ўша қутлуғ, эътиқодли йўлга етакламадик, нега?

Гуноҳларнинг аввали ўзимиздадир. Онам менга катта бўлганимда тамаки чекмагин болам, деб айтмаган. Юқорида баён этганимдай, кимки бу дунёда тамаки чеккан бўлса, барча тутунлар ичидан қайнаб чиқиб, Оллоҳнинг нурли жамолини кўришдан бенасиб бўлади, деб айтганлар. Шул боиси сабаб, бу лаънати тутундан ҳазар қилганман болалигимда. Лекин мен бу оғуни лабимга қистираётганим чоғ, қадаҳларни тўлдириб, бахт-саодат учун, дея биродарларимга саломатлик тилаётганим кез, онам ва имонли одамлардан ўрганганим, жамики одобнома сабоқларини ёддан чиқариб бўлган эдим. Негаки, бу юртга бостириб кирганларнинг шиори ёддан чиқармоқ эди. Аввалига буюк мозийни унуттирмоқдан бошланди фаолият. Оллоҳнинг каломи, улуғ алломаларимизнинг ашъорлари битилган имлойимиз «қийин» ва «лаънати» ҳисобланди. Коммунизм таълимотининг даҳоларидан бири: — Бу лаънати араб алифбосининг зер-забарлари бўлмаганида тезда ўрганиб олардим, деб айтган экан. Даҳоки уни ўрганмаган, ўрганаолмаган бўлса, «98 фоиз аҳолиси саводсиз, икки фоизи чаласавод» бўлган халққа не ҳожат дейилди. Янги имло қидирдик, кўп ўтмай у ҳам бўлмади ва энг «маъқули»ни топдик ниҳоят. Шу тариқа тарих, буюк мозий аждодларимизнинг сиймосида ёддан кўтарилди қўшилиб.

Туркистон деб аталган музаффар, маърифатли жумҳуриятда аҳолини ёппасига саводли қилиш учун кураш бошланди. Бу кураш ошкора тарзда имонни, Қуръони каримни, «Ҳадис»и шарифни ёддан чиқармоқ учун ҳам бошланган эди. Ниҳоят, ўзимиз қўлимизга ушлаб олиб оғуни, «дин афюндир!» деб бақирдик. Оқибатда: «Бу дунё деб, у дунёни баҳосиз пулга сотдимку» деб Чўлпон нола қилгандай, аждодларимиз бизга қолдирган беҳисоб бойлик — буюк маънавиятимизни оёқости қилдик. Оқибат пировардида ўзлигини, тарихи, дини, имони, имлосини унутган ва унутаётган миллатга айлана бошладик. Шунинг учун ҳам бугун бизга «Одобнома» деб аталгуси бир соатлик сабоқ янгиликка ўхшаб туюла бошлади.

Биз яна узоқ йиллар мобайнида сўник руҳиятимизни нима биландир «тўлдириб», «маданий»лашиб келганимиз ҳам рост. «Янгича» ва «комсомолча» каби шиорлар остида ўша аждодларимиз жисмимизга сингдирган, ахлоқимизга салбий таъсир этадиган байналмилал, яъни қиёфасиз одат ва кўринишлар маънавиятимиздан суриб чиқарилган бўш жойларни эгаллади.

Боши-охири кўринмайдиган байрамлар, туғилган кун ва шунга ўхшаган минг бир баҳоналарни топиб ичкиликдан бошимиз чиқмайдиган ҳолатга яқинлашдик. Оқибат уйимизга бехос кириб келган меҳмоннинг олдига ҳам аввал ароқни кўтариб кирадиган бўлдик.

Жамиятнинг бундай алғов-далғовлари натижасида бу дунёда еб-ичиб, яшаб қолиш керак, деган лоқайд бир кайфият шаклланди кўпчилигимизда. Бу энг аввало маорифимизда, мактабларимизда, ота-оналарнинг ўз фарзандларига бўлган тарбиясида ниҳоятда даҳшатли кечди.

Биз фарзандларимизни бетон деворлар билан ўралган, пештоқига «Тарбия маскани» деб ёзилган боғчаларга олиб бориб ташладик. У ерда на боланинг руҳиятига ором берадиган миллий куйларимиз оҳангларини, на достону эртакларимизда ҳикоя қилинган ҳайратомуз оламни уларнинг вужудига сингдира олдик. Болаларимизнинг қўлларидан етаклаб мактаб остонасига олиб бораётганимизда уларнинг кўзларига яхшироқ тикилмадик. Тикилганимизда ҳам ҳеч нарсани сезмас эдик, чунки ўзимиз ҳам турмуш, уй-жой ташвишлари билан овора, энг ёмони-лоқайд эдик.

«Маърифат маскани» деб аталган мактабларимизда, ҳам ўша боғчаларда «Ленин бобомлар» қўшиғини айтиб ўрганган болакайлар шуурига на бобомиз Алишер Навоийнинг, на дин, на пайғамбаримиз Расулиллоҳнинг ўгитларидан сингдира олдик. Бугун бизнинг қаршимизда «Соғлиқни сақлаш вазирлиги огоҳлантиради, тамаки инсон соғлиғи учун зиёндир» деган ҳукумат шиорини икки пулга олмай, ... грам никотин отни ёки ҳўкизни ўлдиради десак-да чўчимай, хоналарни тутунга тўлдириб, қадаҳлар жарангидан руҳиятлари маст, башанг кийинган авлод ўтирибди. Уларга нима деймиз?

Мен жумҳурият мустақиллиги деб аталган муборак ва қутлуғ сўзнинг моҳияти ҳамда аҳамиятини мана шу авлодга бор ҳақиқатни ошкора ва рўйирост айта олишдадир деб ҳам тушунаман. Қандай айтамиз уни?

Мен бу саволга жавоб бермоқ ниятида, нимаики вужудимни қийнаётган бўлса, недан озор чеккан бўлсам ўзим, неки бебош қадам ташлаган бўлсам ёшликнинг кўчаларида, нени йўқотган ва нени соғинган бўлсам, сизлардан яширмай айтишга журъат этдим, азиз муаллимлар. Лекин йўқотган ва йўқола бошлаган қадриятларимизни қайта тикламоқ, мактабларда нелар қилмоқ хусусида айтадиганларим ҳам бор ҳали.

Мактабларимизда «Оила этикаси», ҳозирда «Одобнома» дарслари киритилганига кўп бўлгани йўқ. Аввало «Оила этикаси» деб аталган дарс мутлақо дастурсиз ҳолатда бизнинг миллий анъаналаримиз ва турмуш тарзимизга бегона бўлган дарслик асосида, энг ёмони кўп мактабларда кимнинг соати етмаса ёки насиҳатгўйроқ бўлган ўқитувчи томонидан ўтилиб келинди. Шунга қарамай Ойша опалар таълимини олган кўпгина муаллималаримиз оила дарсини мароқли ва қизиқарли ҳам ўтишди. Афсус, ҳозир эса бу сабоқ олиб ташланди. Айтиш лозим бўлса, ким таклиф этган бўлса бу номаъқул маслаҳатни, яхши бўлмади. Эндигина яхши иш бошлаётган муаллимлар ва ота-оналарнинг ҳам норозилигига учради, назаримда бу дарсни ҳам қайта тикламоқ лозим.

Мактабларда «Одобнома» сабоғининг бошлангани кўп хайрли иш бўлса-да, юқорида баён этган дардларимизнинг моҳиятидан келиб чиқадиган бўлсак, унга ажратилган соатлар мутлақо қониқарли эмасдир. Мана энди мақсадга яқинлашамиз.

«Одобнома» дарсини мактаблардан ҳам аввал, боғчалардан, худди ота-оналаримиз қандай ўргатиб келган бўлса қадимдан уни, шундай йўлга қўйишимиз ва амалга оширишимиз лозимдир. Боғча, мактаб, ҳатто олий ўқув юртларида ҳам, агар фидойи бўлса муаллимлар, шароитлар мавжуд деб биламан. Битта мисол келтирай.

1992 йилнинг бошидан Низомий номидаги Тошкент Давлат муаллимлар тайёрлаш олий билимгоҳида институт ректори, профессор Комил Юсупов ташаббуси билан «Ҳаёт она алласидан бошланади» деган тадбир бутун куллиётлараро мусобақа тарзида амалга оширилди. Ҳар бир куллиёт жумҳуриятимиздаги барча вилоятларнинг ўзига хос томонларини — болани бешикка солиш, алла айтиш ҳолатларини саҳнага олиб чиқдилар. Уларни кўриб, тинглаётиб, вужудимда жўш урган ифтихор туйғуларини баён этишдан қийналаман. Ҳали фарзанд нелигин билмаган талаба «боласи»ни ўраб, йўргаклаб, бешикка солди, қайдан вужудига сингдирган ёки ўрганган бўлса алланинг наволарини, бешик тебратиб ижро этди. Бошига салла ўраган йигит уламо бўлиб, боланинг қулоғига азон айтди, қутлуғ ном қўйди унга. Қуръон тиловат қилиб, вужудларига руҳий озуқа бериб ҳамманинг, ёруғ оламни кўрган қизу ўғлонларнинг ота-оналарига фарзандларининг Оқил ва Комил имонли инсон бўлмоқларини Оллоҳдан тиладилар.

Мен эса лол, беҳуш одамдай тинглайман уларни, онамнинг ўша нолакор, жойнамоз устида ўтириб айтган ўгитлари ёдимдан ўтади. Ҳозир бешик тебратиб, алла айтган талаба эртага фарзанд кўрса мабодо, вужудидаги оналик меҳрини қўшиб, туғёнли бир қўшиқни алла қилиб айтади дейман. Боланинг қулоғига азон айтаётган ва бутун саҳнани ларзага келтириб Қуръон тиловат этаётган талаба эртага ота бўлгач, жисмидаги имон уруғини ўз фарзандига ҳам сингдиради дейман. Уни тинглаб, томоша қилиб ўтирганларнинг ҳам томирларида исёнкор, жасоратли бир миллатнинг қайноқ қони жўш ураётганидан мамнунлик ҳиссини сезаман. «Одобнома» деб аталган дарслар шундай ўтилмоғини истайман.

Шундай улуғ ишларнинг амалга ошиши натижасида халқимиз тарихининг шонли саҳифалари очилгай энди. Шу тарзда яна бобомиз Амир Темур яратган ва барпо этган буюк давлатнинг шон-шуҳратини, мавлоно Фаробий яратган маърифат мактабини, қомусий мутафаккир Берунийнинг довруғини, жаҳон тиббиёт оламини ҳайратда қолдирган Абу Али ибн Сино кашфиётларини, Улуғбек расадхонасининг сирларини, буюк бобомиз ҳазрат Алишер Навоийнинг қалб дафтарини — ҳаммаҳаммасини энди бўлғуси авлоднинг жисмига жо этгаймиз. Шундай қилмасак агар, бу истиқлол ҳуқуқини олган эл, бу муқаддас тупроқ, бу азиз Туркистон ва бутун аҳли Турон бизларни кечирмагай.

Шундай қутлуғ кунлар келмоғига ишониб яшагаймиз.

Ёқуббек ЯКВАЛХУЖАЕВ,
Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институти «Одобнома» кафедрасининг доценти.

Акс садо

ҲАМКОРЛИК ЗАРУР

«Маърифат» рўзномасининг шу йил 13 январь сонида босилган «Алла айтишни биласизми?» ёхуд одобнома дарсларида алла айтишни ўрганиш хусусида» номли мақоласини қувонч билан кутиб олдик. Дарҳақиқат, мақола муаллифи айтганидек, шўро инқилобидан кейин кўпгина миллий қадриятларимиз илдизига болта урилди. Аёлларимизни озодликка чиқарамиз, паранжи-чачвондан қутқарамиз, уларга эркинлик, эркаклар билан барча соҳада тенг ҳуқуқ берамиз дедик. Бечора, мунис аёлларимиз буларнинг барчасига кўпгина қурбонлар эвазига эришди ҳам. Ҳатто ўзини миллий қаҳрамон, даҳо даражасига кўтариш орзусида юрган «корчалончалар» айрим соддадил аёлларимизни турли тузоқлар билан «илғор, маданиятли кишилар қилиб тарбиялашга» улгуришди.

Оқибатда эркаклар билан станок олдида турадиган, ғишт терадиган, машина ҳайдайдиган, мажлисбозлик қиладиган аёл-онанинг оилага, фарзандига ажратиш учун бўш вақти ниҳоятда чеклаб қўйилди. Бўзчининг мокисидек югур-югурларга маҳкум этилган оналаримиз аста-секин нафақат ўз миллийлигини, ҳатто алла айтишни ҳам унутиб қўйишди...

Ҳайриятки, республикамиз мустақиллиги туфайли миллий қадриятларимиз қайтадан тикланмоқда. Мен ишлаётган маданият уйида ҳам унутиб борилаётган урф-одатлар, миллий анъаналарни тиклашга ҳаракат қиляпмиз. Жумладан, қизларимизга, ёш келинчакларга она алласи ўргатилаётир. Жойларда ўтказиладиган «Иқбол», «Балли қизлар», «Келинлар баҳси» сингари кўрик-танловларимизда алла айтиб бериш шарти киритилмоқда. Шунингдек, алла айтиш бўйича шаҳар кўрик-танлови ўтказишни мўлжаллаяпмиз. Бунинг учун, аввало, корхона, ташкилот ва муассасаларда шундай танловлар ўтади.

Хуллас, рўзнома долзарб миллий масалани кўтарган. Бу муаммони ҳал этиш учун эса ўқитувчилар, маданият ходимлари, шоиру ноширлар ҳамда оммавий ахборот воситалари ходимларининг ҳамкорлиги зарур, деб ўйлайман. Ана шундагина ҳар бир ўзбек хонадонига яна илоҳий қўшиқ — аллани қайтариш мумкин бўлади.

Мансур АСЛОНОВ,
Қизилтепа шаҳар маданият уйининг I тоифали йўриқчиси.

ТАШАББУСКОР КУТУБХОНАЧИ

Андижон вилояти Асака тумани «Шарқ ҳақиқати» жамоа хўжалигида жойлашган 36-ўрта мактаб кутубхонасининг эшиги ўқувчилар учун доимо очиқ. Сидқидилдан меҳнат қилиб келаётган Мутихон Ортиғали қизи ташаббускор кутубхоначилардандир. У 1989 йилда мактаб кутубхонасига ишга келганида бу ерда атиги 400 дона китоб, 400 нафар аъзо бор эди. 1993 йилга келиб эса кутубхонада китоблар фонди 5 минг 800 тага етди. Кутубхонага аъзо бўлганларнинг сони ҳам ортди.

Мутихон мудиралик қилаётган кутубхона чиройли қилиб безатилган. Унинг ташаббуси билан бу ерда тез-тез турли тадбирлар ўтказиб турилади. Шунингдек, китобсеварлар тўгарагининг 48 нафар аъзоси китобларнинг тоза ва озода сақланишини доимо назардан қочирмайдилар.

Х. НАЗАРАЛИЕВ,
Асака туманидаги 36-мактаб ўқитувчиси.

ШУНДАЙ МАКТАБ БОР

Боғотдаги академик С. Сирожиддинов номли 176-иқтидорли болалар мактабининг олти нафар ўқувчиси вилоят олимпиадасида ғолиб чиққанида ҳеч ким ажабланмади. Негаки, мактаб-интернатда таниқли муаллимлар сабоқ беришади. Масалан, яқиндагина «Ўқитувчи-91» вилоят танлови ҳамда Ўзбекистон Ёшлар Иттифоқи мукофоти совриндори Илҳомбой Отажонов ижоди хусусида республика ойнаи жаҳони «Ал-Хоразмий туғилган жойда» ҳужжатли фильмини намойиш этди. Фильм математика муаллими Илҳомбойнинг ўқитиш методикаси ҳақида ҳикоя қилди.

И. Отажоновнинг тажрибаси кенг педагоглар оммасига ҳавола этилгани яхши иш бўлди, — дейди 176-мактаб директори Матниёз Авезов. — Бизнинг даргоҳни бемалол «Илҳомбой мактаби», деб айтиш мумкин. Негаки, ўқувчиларнинг катта қисми шу иқтидорли йигитдан сабоқ олиш учун келадилар. Нафақат Боғотдан, балки вилоятнинг бошқа туманларидан, ҳатто қўшни Қорақалпоғистон Республикасидан ҳам.

Бу сўзлар лоф эмас. Дарвоқе, Илҳомбойнинг таърифи эл ошган. Унинг математикадан чуқур сабоқ беришга асосланган ўқув методикасини ўрганиш учун бошқа ҳудудлардан ёш муаллимлар келиб туришади. У ҳар куни кўплаб хатлар олади. Айни пайтда ўз тажрибаларидан, билимидан келиб чиқиб, математика ўқитиш асослари бўйича дарслик ёзмоқда.

Бу даргоҳда 360 нафар ўқувчи таълим олмоқда. Уларга йигирма саккиз нафар педагог сабоқ бераётир. Илҳомбойнинг сафдошлари — кимё фани ўқитувчиси Комилжон Матёқубов, информатика ўқитувчиси Эргаш Худойназаров, физика фани муаллими Абдулла Бобожонов ва бошқа фидойилар шу мактаб-интернат шаънини дадил ҳимоя қилаётгани, сермаҳсул меҳнатлари билан ўз касби нонини ҳалоллаб еяётганлари учун ҳам ўқув даргоҳи ҳамма соҳада илғор. Устоз муаллим Ўзбекистон халқ ўқитувчиси Болтабой ака Ҳожиев эса педагогларнинг яқин маслаҳатчиси, ҳамфикри...

Ушбу суратларга бир назар ташласангиз, фидойи муаллимларни, уларнинг келажакка умид билан боқаётган иқтидорли шогирдларини фақат қизғин сабоқ ва ўзаро баҳс устида кўрасиз.

Зеро, шу мактабнинг ҳар бир куни, ҳар бир сабоқ соатлари шундай ўтади.

О. АМИНОВ,
журналист.

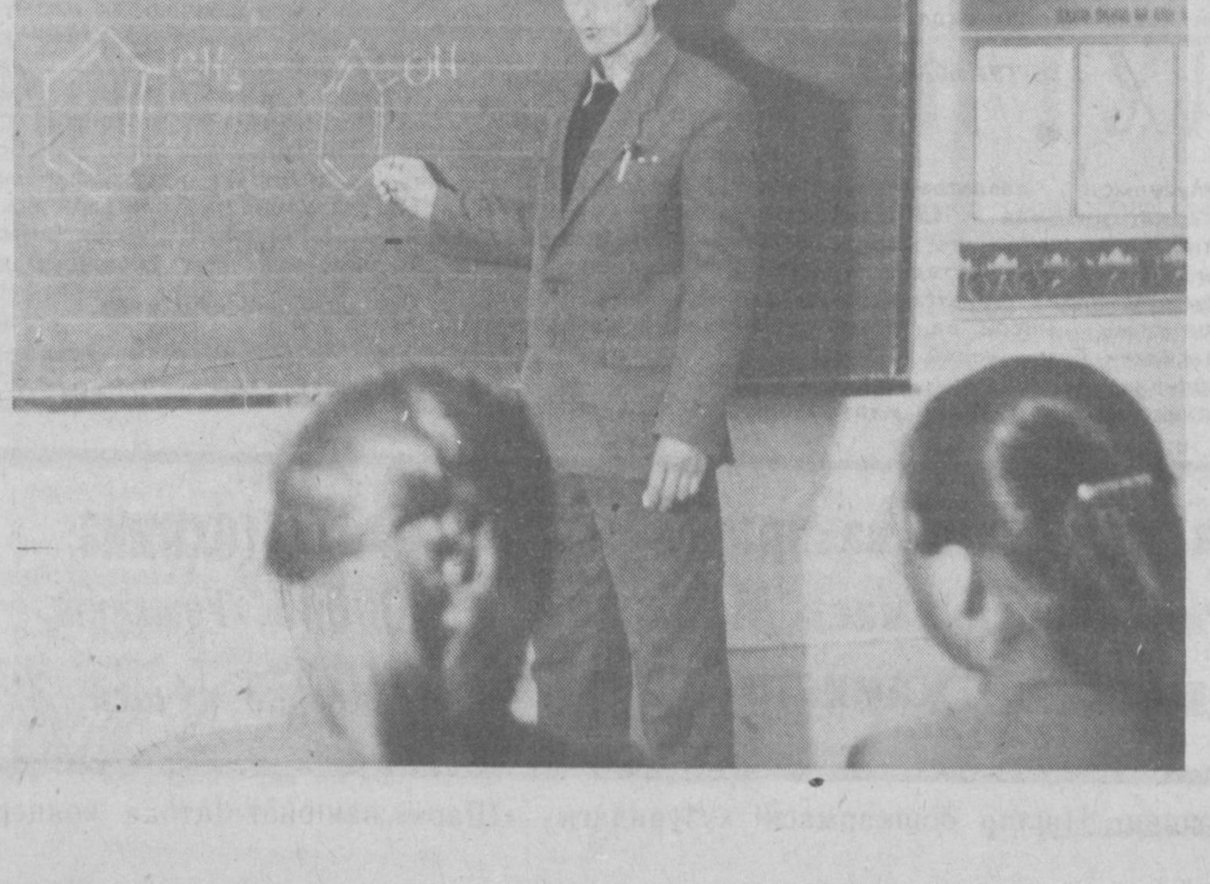

Суратларда: мактаб ҳаётидан лавҳалар.

Саъдулло БОБО суратлари.

Андижон вилоят халқ таълими бошқармасига қарашли ёшлар техника ижодиёти маркази жамоаси юксак масъулият билан иш олиб бормоқда. Бугунги кунда вилоят ёш техниклар марказидан ташқари Андижон, Асака, Шаҳрихон шаҳарларида ҳам ана шундай марказлар фаолият кўрсатмоқда. Фақатгина вилоят марказининг ўзида ўн саккиз йўналиш бўйича олтмишта тўгараклар ишлаб турибди. Унга вилоят марказидаги мактабларнинг олти юздан зиёд ўқувчилари қатнашмоқдалар. Автомобиль кўпкураши, картинг, радиотехника ва бошқа тўгаракларга ўсмирлар ишқибоз бўлсалар, қизлар миллий кийим тикиш, тикувчилик, дизайн тўгаракларига бажонидил қатнашадилар. Тўгарак раҳбарларидан Андрей Баннов, Мая Ҳафизова, Ғиёс Абдуллаев, Валерий Ли ҳамиша ўз шогирдлари даврасида соҳадаги энг янги маълумотларни ўрганадилар, ўз таклифларини жорий қиладилар.

МАКТАБДАН ТАШҚАРИ МУАССАСАЛАРДА

ТЎГАРАКДА ИШЛАР ҚАНДАЙ?

Вилоят маркази маъмурияти барча марказларда тўгаракларнинг бетўхтов ишлашлари учун зарур бўлган материалларнинг ўз вақтида олиб келинишига ҳаракат қилмоқда. Марказларнинг раҳбарлари, услубчилари ва тўгаракларнинг раҳбарлари тез-тез йиғилишиб, илғор тажрибаларни ўрганадилар, ҳамкасбларига ёрдам берадилар. Яқиндагина вилоят марказидаги «Уй-рўзғор техникасини таъмирлаш» тўгараги машғулотларида бўлган меҳмонлар катта амалий тажриба ўргандилар. Бу тўгаракка мактабларнинг, ҳунар-техника билим юртларининг ўқувчилари катта қизиқиш билан иштирок этмоқдалар.

— Мустақилликни мустаҳкамлаш ишига бизнинг ҳиссамиз, — дейди биз билан суҳбатда вилоят ёш техниклар марказининг директори Улуғбек Турсунов, — мактаб ва ҳунар-техника билим юртларининг ўқувчиларида техникага қизиқиш уйғотиш ва иқтидорли болаларни тарбиялашдир. Ҳозир жамоамиз шу ойда ўтадиган автомобиль бўйича жумҳурият биринчилигига ҳозирлик кўрмоқда. Албатта, ўз уйингда деворлар ҳам ёрдам беради, деган гап бор, автомопедчиларимиз ғолиблик учун кураш олиб борадилар. Май ойида Тошкентда иқтидорли болалар слёти бўлади. Унга ҳам вакилларимизни тайёрламоқдамиз.

У. САКСОНБОЕВ.

САХОВАТЛИ РАҲБАР

Янгиқўрғон туманидаги «Гулшан» давлат хўжалиги раҳбари Ҳамидулла Хўжамбердиев халқ таълимига қайишадиган раҳбарлардан. Ўтган йили 625 ўринли ҳамда Деҳқонобод участкасида 200 ўринли янги мактаб биноси қурилиб, фойдаланишга топширилиши, мактаб ўқувчилари нонуштасини ва ўқитувчиларини арзон нархда сабзавот, озиқ-овқат, дон маҳсулотлари билан таъминлаш, муҳтож оилаларга моддий ёрдам кўрсатиш, олий даргоҳда таҳсил кўраётган 10 нафар талабани стипендия билан таъминлаш каби қатор ишлари диққатга сазовордир.

— 1993 йилда ҳам бу борадаги ишларимиз талайгина, — дейди хўжалик директори Х. Хўжамбердиев. — Хўжалик марказида янги клуб биносини барпо этиш, хонадонларни табиий газ билан таъминлаш ишларини бошлаш, Наврўз айёмида стадионни ишга тушириш каби режалар дастуримда бор. Ёш ўқитувчиларнинг моддий аҳволини яхшилаш, уларнинг маданий ҳордиқ олишлари учун зарур шарт-шароит яратиш зиммамиздаги муҳим вазифалардир.

К. ШОДИЕВ.
Наманган вилояти.

ҚУТЛАЙМИЗ!

Ҳурматли Жўра ХУДОЁРОВ!

Кўп йиллардирки, Нуробод туманидаги 27-мактаб жамоасига бош-қош бўлиб келаяпсиз. Ҳар бир қилган ишингизда доимо келажак эгалари — болалар камолотини ўйлаб қайғураяпсиз.

Таваллудингиз муносабати билан қалбимиз қўридаги ширин тилакларимиз Сизга бахшида. Оилангиз ҳамда шогирдларингиз бахтига омон бўлинг!

МАКТАБ ЖАМОАСИ, ФАРЗАНДЛАРИНГИЗ.

ҚУТЛАЙМИЗ!

Тошкент шаҳар А. Икромов туманидаги 604-болалар боғчаси мудираси — онажонимиз Турсуной Акромовани туғилган куни билан табриклаймиз.

Ойижонимизга омон-эсонлик, умрбоқийлик ва ишларида ривож тилаймиз.

Самимий тилаклар билдириб фарзандлари:

ДИЛШОД, ДИЛМУРОД, ДИЛДОРА, ДИЛНОЗА АКРОМОВАЛАР.

Меросимизни ўрганамиз

ҲИКМАТЛАР ХАЗИНАСИ

Ўзбек халқининг атоқли фарзанди, истеъдодли шоир, адиб, аллома, таржимон ва қомусий билим соҳиби Заҳириддин Муҳаммад Бобур ўзидан бой адабий мерос қолдирди.

Бобурнинг энг йирик асари бўлган «Бобурнома» уни бутун дунёга машҳур қилди. «Бобурнома» тарихий-бадиий асар бўлиши билан бирга, ўзбек насрининг қимматли ёдгорлиги ҳамдир. Шу билан бирга, у жуғрофия, этнография, табиийёт, табобат ва бошқа кўплаб соҳалар бўйича ҳам бой маълумотлар берувчи асар, ўзбек адабий тилининг ёрқин намунасидир.

«Бобурнома» асарининг яна бир муҳим қирраси борки, унда ҳикматли сўз, ибора ва фикрларга ҳам жуда кенг ўрин берилган. Бу ҳикматлар асарнинг бадиийлигини ошириш билан бир қаторда, улуғ инсон — Бобурнинг катта ҳаётий кузатишлари ва тажрибаларининг маҳсулидир. Ҳикматлар билан яқиндан танишган ўқувчи улуғ бобокалонимизнинг нақадар донишманд зот бўлганлигининг гувоҳи бўлади. Энг асосийси, бу ҳикматларни қалбига жо қилган ҳар бир инсон ҳаётда қоқилмайди, ўз маънавий дунёсини янада бойитади.

Биз бугун сиз нозиктаъб ўқувчиларнинг ҳукмига ҳавола этаётган ҳикматларни буюк бобомиз Бобурнинг бизга қолдирган бой хазинасидан митти ёқутчалар сифатида қабул қилишингизни истар эдик.

Қўлдан келганча ҳеч бир дилга озор берма! Дилдан чиққан бир оҳ бир жаҳонни барбод қилади.

* * *

Ёмонлик қилганингдан кейин, офатлардан эмин бўлма. Чунки, табиатнинг берадиган жазоси аниқдир.

* * *

Қопудағини қопмаса, қариғунча қайғурур.

* * *

Ишлар ўз вақтида бажарилиши керак: вақтида бажарилмаган иш суст бўлади, суст.

* * *

Ейдигани, киядигани бўлмаган киши илм ва ҳунарга қандай урина олсин.

* * *

Енгилтак аччиқланганда тиғ билан қўлни кесар, сўнгра афсус қўли орқасин тиш билан чайнар.

* * *

Паришон ёмон жиловсиз.

* * *

Ваҳму усраттин амоне топтуқ,
Янги жон, тоза жаҳоне топтуқ.

* * *

Оламни мардлик ва зўрлик билан олдик, лекин ўзимиз билан гўрга элтмадик.

* * *

Жонимдин ўзга ёри
вафодор топмадим,
Кўнглумдин ўзга маҳрами
асрор топмадим.

* * *

Кучинг етар экан, оловни шу он ўчир, агар аланга олса, жаҳонни куйдиради. Душманни ўқ билан уришга қодир экансан, унинг камон керишига қўйма.

* * *

Енгилган сафга бир «ҳой» кифоядир.

* * *

Агар юз йил ва агар биргина кун яшасанг ҳам, кўнгил очувчи бу қасрдан кетиш керак бўлур.

* * *

Ўн дарвеш бир гиламда ётади, аммо икки подшоҳ бир иқлимга сиғмайди. Марди худо бир ноннинг ярмини еса, қолган ярмини дарвешга беради: подшоҳ эса бир иқлим мулкини олса, яна бошқа иқлимни ҳам олиш фикрига тушади.

* * *

Қабул аркида май ич, косани кетма-кет айлантирки, бу ер ҳам тоғ, ҳам дарё, ҳам шаҳар, ҳам саҳродир.

* * *

Шаҳар дарвозасини ёпиб бўлади-ю, душман оғзини ёпиб бўлмайди.

* * *

Сен ўзингга ёмонлик қилувчини турмуш ҳукмига ҳавола қил. Турмуш сенга ўч олиб берувчи хизматкордир.

* * *

Ов кетидан юришинг билан чангга ботдинг, қизғин юракка таъсиринг билан терга ботдинг.

* * *

Яхши кишининг хонасидаги ёмон хотин шу дунёнинг ўзидаёқ унинг дўзахидир.

* * *

Шуҳрат билан ёдланишни ҳакимлар иккинчи умр, демишлар. Дўстлар билан биргаликдаги ўлим тўйдир.

* * *

Шўр тупроқ ерда сунбул битмайди, ундай ерда умид уруғини нобуд қилма. Шунга ўхшаш ёмонларга яхшилик қилиш ва яхшиларга ёмонлик қилиш ҳам ўрнида бўлмайди.

* * *

Агар олам тиғи ўз жойидан қўзғалса, худо хоҳламаса бирор томирни ҳам қирқолмайди.

* * *

Зуғм билан айтилган сўз шу даражага етказадики, қадимий хонадонларни вайрон қилиб юборади.

* * *

Ёш киши ойнага қараб нима кўрса, кекса одам хиштга қараб, ундан ҳам яхшироқ кўради.

* * *

...беҳамият... ҳеч қачон хушбахтлик юзини кўрмайди. У ўз гавдасини қутқариб, хотин, бола-чақасини ёмон ҳолда қолдиради.

* * *

Шукр қилсанг, неъмат фаровон бўлади.

* * *

Ким ўлар ҳолатқа етса, ул билур жон қадрини.

* * *

Қачонгача гуноҳ ишлардан завқ оласан, тавба ҳам бемаза эмас, ундан ҳам тотиб кўр.

* * *

Яхши ном билан ўлсам, шу етади, менга яхши ном керак, тана эса ўлим учундир.

* * *

Ташвишланиш, ҳовлиқиш важсиздир. Худонинг тақдири нима бўлса, шундан бошқаси бўлмайди.

* * *

Жаҳонгирлик тўхтаб турмайди, ким яхши тиришса, жаҳон ўшаники бўлади.

* * *

Унинг қаро сочига дил боғлаганимдан бери, оламнинг бесаранжомлигидан қутулдим.

Тўпловчи
Баҳодир ВАЛИЕВ.

Спорт

МУРОСАСИЗ БЕЛЛАШУВЛАР

Аввал хабар қилинганидек, Ўзбекистон Республикаси мактаб ўқувчилари II спартакиадаси мусобақалари қизғин давом этмоқда. Фарғона шаҳрида эркин кураш бўйича беллашувларда янги ғолиблар маълум бўлди. Бу мусобақаларда Тошкент шаҳри командаси биринчи ўринни, Самарқанд ва Фарғона вилоятлари вакиллари иккинчи ва учинчи ўринларни эгаллашди.

Юнон-грек кураши бўйича ҳам Тошкент шаҳри биринчи, Самарқанд ва фарғоналиклар иккинчи, учинчи ўринларни олишди.

Ўсмирлар ўртасида Қўқон шаҳрида дзю-до кураши бўйича беллашувларда Бухоро вилояти командаси ҳурмат шоҳсупасини эгаллади. Тошкент вилояти ва самарқандлик спортчилар иккинчи ҳамда учинчи ўринларни ишғол қилишди.

Фарғона шаҳрида самбо кураши бўйича беллашувларда самарқандликларнинг қўли баланд келди. Тошкент шаҳри ҳамда Бухоро ёшлари иккинчи ва учинчи ўринларни олишди.

Андижонда ўтказилган миллий кураш (Фарғона усули) мусобақаларида майдон эгалари биринчиликни қўлга киритишди. Наманган ва Фарғона вилояти полвонлари совриндор бўлишди.

Қизлар ўртасида самбо бўйича мусобақада Тошкент вилояти вакиллари чемпионлик унвони эгаси бўлишди. Бухоро ва Фарғона вакиллари кейинги ўринларни эгаллашди.

Гулистон шаҳрида қолган еттита вилоят спортчиларининг беллашувлари давом этди. Ўсмирлар ўртасида волейбол бўйича Сирдарё вилояти йигит ва қизлари биринчи ўринни олишди. Навоий вилояти ўсмир ва қизлари иккинчи ўринни олишди. Қашқадарёлик ўсмирлар ва хоразмлик қизлар учинчи ўринни қўлга киритишди.

Қўл тўпи мусобақалари Сирдарё туманида ўтказилди. Сирдарё вилояти (ўсмирлар ва қизлар) спортчилари мусобақа ғолиби бўлишди. Ўсмирлар ўртасида Жиззах вилояти вакиллари иккинчи, Хоразм вилояти учинчи ўринни ишғол қилишди. Қизлар ўртасида Сурхондарё ва Навоий вилояти вакиллари совриндор бўлишди.

Мухбиримиз.

«СВЕТОФОР» ЧИРОҚЛАРИ

Бу йилги «Светофор-93» ўйин-мусобақалари январь ойида мактабларда, февраль ойида минтақаларда ўтказилди. 37 та ўрта мактаб ўқувчилари куч синашган бу мусобақанинг якунловчи учрашувида уч команда: Бобур номли 3-, Ж. Қодирий номли 10-, Ал-Хоразмий номли 16-мактаб ўқувчилари қатнашишди. Қизиқарли кураш, тортишувлар билан ўтказилган мусобақада энг кўп очко тўплаган Ал-Хоразмий номли 16-мактаб ўқувчилари биринчи ўринни эгалладилар.

А. МАҚСУДОВ.

Андижон вилояти.

●

Йил сайин кўчаларимизда кўпайиб бораётган транспорт воситалари пиёдалар ҳаёти учун катта хавф туғдирмоқда. Транспортдан жароҳатланишнинг олдини олиш мақсадида мактабларда машғулотлар ташкил этилаётир.

Куни кеча пойтахтимизнинг Шайхонтоҳур туманидаги 276-мактабда 2-«Г» ва 2-«Д» синфлари ўқувчиларининг «Светофор чироқлари» очиқ тарбиявий соати ўтказилди.

Болалар ўз ўқитувчилари Эътибор Ҳамидова ҳамда Нафиса Иноғомовалар бошқошлигида тарбиявий соатга қизғин ҳозирлик кўришди.

Йўл ҳаракати қоидаларига оид турли белгилар, расм ва схемалар тайёрланди. Ўқувчилардан Фурқатбек Бўронов, Шоҳруҳ Шайхов, Наргиза Исоқова, Нодира Икромоваларнинг кўча ҳаракати қоидалари ҳақида айтган шеърий мисралар йиғилганларда катта таассурот қолдирди.

Ушбу тарбиявий соатда туман ички ишлар бўлими давлат автомобиль назорати инспектори, милиция старшинаси Эргаш Бойназаров қатнашиб, ўқувчиларга кўча ҳаракати қоидалари ҳақида батафсил гапириб берди.

Суратларда: тарбиявий соатдан лавҳалар.

Сураткаш Ҳ. ШОДИЕВ.

Оила даврасида

ТАРБИЯ — ҲАММАНИНГ ИШИ

Жамиятда тарихий аҳамиятга эга бўлган шундай шарт-шароитлар борки, улар турмушимизга сезиларли ўзгаришлар киритади, тарбиявий ишимизга янгидан-янги талаблар қўяди. Бу ҳаётимизга янги-янги авлодларнинг кириб келишидир. Улар билимдон, янги ҳис-туйғу ва кайфиятларга эга. Жамиятнинг ҳозири маънавий-ахлоқий ривожланишидаги ютуқлари ёш авлодни ахлоқий тарбиялашга, уларнинг дунёқараши ва маданиятини оширишга катта ёрдам бермоқда. Телевидение, радио, кино каби оммавий ахборот воситалар орқали халқларнинг ранг-баранг воқеалардан огоҳ қилиниши кишилар характерининг ўзгаришига маълум даражада сабаб бўляпти.

Аммо баъзи бир ёшлар ҳаёт ва кураш тажрибаси етарли эмаслигидан бўлса керак, оммавий ахборот воситаларининг бу қулай имкониятларидан тўғри фойдаланмаяптилар, улар телевидение ва кино экранларида, видео хоналарида танқид остига олинадиган ва ҳаётимизда доғ бўлиб кўринадиган айрим номақбул ҳодисаларни ва муносабатларни ўзлари учун яшашнинг асосий қоидалари сифатида қабул қилаяптилар. Бу муносабатлар ижтимоий ҳаёт қаршилигига дуч келиб, турмушдан улоқтириб ташлангунга қадар, ёшларнинг онгида салбий из қолдиради, уларнинг тўғри тарбияланишига ҳалақит беради. Масалан, мактаб ёшидаги болаларга хос шундай ҳодисаларни учратиш мумкин. Болалар севиб такрор-такрор томоша қиладиган айрим қаҳрамонларнинг образига тақлид қилиб, уларнинг хатти-ҳаракатлари қанчалик фойдали ёки фойдасиз эканлигидан қатъи назар, тенгдошлари ўртасида такрорлайдилар. Бунинг тарбиявий аҳамиятини эътиборга олмайдиган баъзи бир ота-оналар ҳатто бундан завқланадилар, ўз болаларининг бора-бора ахлоқий бузилишига сабаб бўлишини англамайдилар. Шу сабабдан айрим мактаб ёшидаги болалар детектив, саргузашт ёки фантастик фильмларни кўришга кўпроқ иштиёқманд бўладилар. Ҳозирги кунда айрим ота-оналар фарзандларининг туғилган кунларида видеомагнитофонлар олиб, тонггача қўйиб бермоқдалар. Дастлабки пайтларда кўзга яққол ташланмайдиган, аммо тез-тез учраб турадиган бу каби воқеалар кенг жамоатчилик кўз ўнгида юз беради.

Шаҳардаги кинотеатрларда, видеосалонларда «16 ёшга тўлмаган болаларнинг кўриши мумкин бўлмаган» киноларни деярли мактаб ёшидаги томошабинлар кўрадилар. Бу ҳеч кимни: на кинотеатр маъмуриятини, на ота-оналарни ва на ўқитувчиларни ажаблантиради. Ота-оналар учун бу маданий дам олиш, мактаб учун — дарсдан ташқари бола шахсиятининг шаклланиши, кинотеатр маъмурияти учун эса — режани бажаришдир ёки пул ишлашдир. Тарбияга бўлаётган шу муносабат туфайли бузилиш ва тартибсиз бўлиб кетиш ётади.

Болалар юриш-туришида одатда катталарга тақлид қиладилар. Қуш уясида кўрганини қилади, нақлини эслаш шу ерда ўринли бўлади. Болаларнинг катталарга тақлиди оддий характерга эга бўлган бўлса, бора-бора бу унинг кундалик онгли ҳаётининг ажралмас қисмига айланиб қолади.

Тарбиячининг сўзи ҳаёт билан узвий боғлиқдир. Чунки ёшлар катталарнинг айтганларини ҳаётий воқеаларга солиштириб, уларнинг сўзи билан иши бир-бирига қанчалик уйғун эканлигини кузатиб борадилар.

Инсон бўш вақтда ҳар хил ҳис-туйғуларни бошдан кечиради. Болалар-чи, кўчаларга чиқиб кетади. Баъзи оналар ҳалақит бермасин учун фарзандларини кўчага, кўздан узоқроққа ҳайдайдилар. Фақат кечки овқатланиш ва тунаш эсга келгандагина болалар уйга чақириб олинади. Хўш, кўчада болани доимо яхши болалар билан, тегишли фойдали юмуши йўқ, ҳозирги замон уй-рўзғор ишларига болани жалб этишга зарурат қолмаган, деган сабаблар билан маъқуллаш бемаъниликдир.

Ёшлар тарбияси муаммосини бартараф этиш барчанинг масъулиятли ишидир. Ахлоқий тарбия асрлар оша умумхалқ иши бўлиб келди ва бундан кейин ҳам шундай бўлиб қолаверади.

И. РАҲМОНАЛИЕВ,
Фарғона вилоят ўқитувчилар малакасини ошириш институтининг методисти.

ЎЛКАМИЗДА НАВРЎЗ КЕЗМОҚДА

Баҳор сеп ёйгандек сержило палаклар билан ясатилган залга кириб борганимизда байрамга обдон тайёрланган болакайларнинг қувончи ичига сиғмасди. Болаларни айтасиз, уларнинг тарбиячилари, ота-оналари ҳам бўлажак Наврўз байрамини орзиқиб кутишаётган экан. Камалак ранг атлас кўйлакчалари хўб ярашган ширин-шакар қизчалар, чуст дўпписию беқасам тўнлари ундан ҳам ярашган йигитчаларнинг завқи-шавқи тамом ўзгача. Ҳа, қувонмай бўладими, ахир. Шайхонтоҳур туманидаги 7-болалар оромгоҳига сулув Наврўз кириб келгани рост. Тўрт гектарли оромгоҳ ҳовлисидаги олма-ю олча, зардоли ва шафтолилар қийғос гуллаган, қушларнинг шодон чуғур-чуғури тинмайди. Неча кундирки юз кўрсатмай келаётган офтоб ҳам оламга чиққан бу кун. Гўё табиат ҳам болаларнинг қувончига шерик бўлаётгандек.

Тарбиячи Зуҳра Маҳкамова билан мусиқа тарбиячиси Римма Самиғжоновалар тайёрлашган байрам дастурини кўпчиликкка манзур қилишнинг ўзи бўлмади. Дима, Костя, Ригина сингари болакайлар Беҳзод, Миркомил, Нодиралар қўшиқ айтиб, рақсга тушгунича озмунча меҳнат қилишдими улар.

Сочларига яшил баргаклар тақиб Наврўзой — Нодирахон ўйнаб киради. У севимли ўлкамизга ризқ-рўз, бир олам шодлик олиб келганини маълум қилади. Байрамга эртак қаҳрамонлари Хўжа Насриддин, чол ибн Хаттоб, Тоҳир ва Зуҳралар ташриф буюришибди. Айниқса Гулчеҳранинг шоира Нодира қиёфасида ғазаллар ўқиши барчанинг олқишига сазовор бўлди. Наврўз байрамини кураш, мусобақаларсиз тасаввур этиш қийин. Ким ўзарга беллашувларида жами тарбияланувчилар ғолиб чиқишди. Наврўзни олқишлаб «Дўппи», «Майда-майда», «Бойчечак» каби халқ ашулаларини, лапарларини айтиб, йиғилганларни хушнуд этишди.

Шаҳар соғлиқни сақлаш бош бошқармасига қарашли мазкур оромгоҳ Тошкент педиатрия институтининг таянч базаси ҳисобланади. Бу ерда юздан зиёд сил касаллигига мойиллиги бор бўлган болалар соғломлаштириляпти. Ҳаётимиз зийнати бўлган бу каби тадбирлар билан болаларда она Ватанига муҳаббат, миллий ифтихор туйғуларини, дўстлик, меҳр-мурувват ҳисларини тарбиялашда санаторий бош шифокори Шарофат Раҳимованинг ташкилотчилиги ва куюнчаклиги айниқса қўл келмоқда. Натижада барча гуруҳларда тарбиячилр тарбияланувчилар билан ўзбек тилида бемалол мулоқотда бўлишяпти. Оромгоҳ ҳудуди ҳам тубдан ўзгариб, намунали қиёфа касб этди. Бундан ота-оналар ҳам беҳад мамнунлар. Аҳил жамоада Озода Исамуҳамедова, Улфат Амирова сингари меҳрибон шифокорлар, Мастура Тошмуҳамедова, Зуҳра Маҳкамова, Валентина Сенотрусова каби болажон тарбиячилар ҳам кичкинтойлар саломатлиги, тарбияси йўлида хормай-толмай меҳнат қилишмоқда.

З. ТЎЛАГАНОВА.

●

Мусулмон давлатларининг аксарият қисмида Наврўзни кутиб олиш шаклан ва мазмунан алоҳида ўрин тутади. Бу айём кишиларни табиатга яқинлаштирган, инсон ва табиат ўртасидаги ўзаро узвий алоқадорликни акс эттирган, халқимизнинг ажойиб ва ноёб маданий-маънавий мероси. Бунга асосий сабаб мазкур байрамнинг табиий-жўғрофий асосга эга эканлигидир. Жумладан, Наврўз баҳорги тенг кунлик, яъни Қуёш нурлари Ернинг қоқ бели — экваторга тик тушган ҳамал (март) ойининг 21 кунига тўғри келади. Ана шу баҳорги тенг кунликдан бошлаб ўлкамизда янги фалакиёт йили — Наврўз бошланади. Қуёш ўзининг оромбахш ҳароратини кўпроқ соча бошлайди, она табиатда уйғониш бошланса, кишиларда меҳнатга иштиёқ жараёнлари уйғонади. Бинобарин, Наврўз фалакиёт қонуниятига, яъни Қуёш солномасига асосланган.

Икки йилдирки, мустақил республикамиз халқлари тақдирига қайтадан чамбарчас боғланган Наврўз байрами кишиларнинг она табиатга бўлган чексиз меҳр-муҳаббати, бир-биримизга ҳамда келажакка ишонч рамзи тариқасида оммавий тусда тантанали нишонланяпти.

Наврўз байрами республикамиз ҳудудларида турлича, такрорланмас тусда ўтди ва ўтаётир. Жумладан, биргина Тошкент университети куллиётларининг ҳар бирида бу байрамни кутиб олишнинг ўзига хос анъанавий услуби мавжуд.

Жуғрофия куллиёти декани Шуҳрат Зокиров бошчилигида бир ой муқаддам тузилган дастур асосида пухта тайёргарлик кўрилди. Куллиёт жамоаси ундан бениҳоя шод бўлди. Наврўзга бағишланган кеча миллий меъморчилик услубида қайта таъмирланган университет ошхонасида ўтказилди. Махсус дастурхон безатилди.

Энг муҳими, кечага таклиф этилган меҳмонларимиз Наврўз байрамига файз-барака киритишди. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, хушовоз хонанда Султонпошша Ўдаева, «Ўқитувчи» нашриётидан севимли шоир Сафо Очил, Қарши педагогика билим юртининг муаллими Жалил Баратов ва бошқаларнинг ашула, шеър, маъруза ва суҳбатлари куллиёт жамоасида катта қизиқиш уйғотди.

Байрамга бағишлаб ўтказилган кеча шаклан ва мазмунан ҳақиқий табиий-жуғрофий кеча бўлиб, жуғрофиюнлар халқимиз маданий-маънавий меросининг муайян анъанавий томонларини ўрганиш, уни бойитиб бориш, жуғрофиясининг ўзига хос хусусиятларини намоён қилиш, умумлашмалар яратишни ҳам ўз олдига мақсад қилиб қўйганлар.

А. СОАТОВ.
Ш. ЭГАМБЕРДИЕВ.

КИТОБ ЖАВОНИНГИЗГА

ЗАРУР ҚЎЛЛАНМА

Ҳозирги пайтда Халқ таълими вазирлиги мактабларда ўқитилаётган барча фанларни, хусусан Ўзбекистон халқлари тарихини рўйирост ўрганишни бошлаш, тарих таълимини ҳақиқий илмий асосга қуриш учун бир қатор ишларни амалга оширмоқда. Фанлардан маълум билим ва тушунчалар беришни мактабга кўчириш ҳаракати фикримизнинг исботидир. Зеро, «Ўзбекистон умумтаълим мактаблари концепцияси»да таъкидланишича, ўқувчиларнинг илмий ва бадиий тафаккур қилиш, ижодий фикрлаш, фан асосларидан изчил билим олиш қобилиятк асосан мактабда шаклланади.

1992 йилда «Ўқитувчи» нашриётида чоп этилган М. Исҳоқова, В. Костецкийнинг Ўзбекистон халқлари тарихи, 8—9 синфлар учун ўқув материали юқоридаги эзгу ниятнинг амалга ошиши учун баҳоли қудрат хизмат қилмоқда, десак адашмаган бўламиз. Чунки муаллифлар мазкур қўлланмада аввалги, турғунлик йилларида битилган дарсликларга қарама-қарши ўлароқ ўқувчиларни касб-корга йўналтириши мумкин бўлган тарихий билимларнинг энг зарур қисмини беришга ҳаракат қилганлар. Шунингдек, улар мазкур курснинг мазмунини танлаб олиш чоғида Ўзбекистоннинг тарихий ривожидаги устунлигига ўша замон нуқтаи назаридан туриб баҳо берганлар.

Қўлланманинг яна муҳим сифатларидан бири ундаги тарих ўқув фанининг сўнгги илмий-археологик манбалардан олинган материаллар билан тўла тўйинтирилганлигидир.

Муҳим томони шундаки, мазкур қўлланмада тарих ўқув фани мафкуравий кураш майдонидан маълум даражада четга олинган. Бу муаллифларнинг катта ютуғи бўлиб, синфий кураш ғояси ижтимоий тараққиётни ҳаракатга келтирувчи ягона куч эканлиги бутунлай инкор этилмаса-да, ҳар ҳолда илгаригидек кўзга яққол ташланиб турмайди.

Ҳозирги вақтда Ўзбекистон тарихи бўйича давлат стандартлари талабига жавоб берадиган умумтаълим мактаблари учун ўқув қўлланмалари ёки дарсликлар йўқ. Борларида эса аввалги даврларга хос бўлган руҳ сезилиб туради. Ушбу ҳолатни истисно этганда, М. Исҳоқова билан В. Костецкийлар яратган 8—9-синфлар учун Ўзбекистон халқлари тарихидан ўқув материаллари шу «кемтик»нинг ўрнини маълум маънода тўлдиради.

Ғ. МАҲМУДНАЗАРОВ,
Қ. Ниёзий номли ЎзПФИТИ Ўзбекистон халқлари тарихини ўқитиш мазмуни ва усуллари бўлими мудири, тарих фанлари номзоди.

Бош муҳаррир
Саъдулла ҲАКИМ.

Таъсис этувчилар: Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги Халқ таълими ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий қўмитаси ҳамда Ўзбекистон Педагогика жамияти

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул секретарь — 32-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-55-58, 52-35.

ИНДЕКС: 64595.

Рўйхатдан ўтиш тартиб № 000040.
Буюртма Г—133. 119179 нусхада босилди, ҳажми — 2 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А—2. Босишга топшириш вақти 20.00.
Босишга топширилди — 19.00.